Література:

1. Гродзинський М.Д. Пізнання ландшафту: місце і простір. Монографія. К.: ВПЦ «Київський університет, 2005. Т.2, 503 с.
2. Екологічні основи збалансованого природокористування у агросфері: навчальний посібник. За ред. С.П. Сонька та Н.В. Максименко. Харків: ХНУ ім В.Н. Каразіна, 2015, 568 с.
3. Прикладна екологія. Навчальний посібник. Ч.1. Біоекологічний і геоекологічний виміри [Царик Л., Царик П., Вітенко І., Новицька С. та інші] Тернопіль: СМП «Тайп», 2017. 210 с.
4. Природно-ресурсний аспект розвитку України. Проект «Програми сприяння сталому розвитку в Україні»… К.:Видавн. дім «К.М.Academia», 2001, 112 с.
5. Руденко В.П. Географія природно-ресурсного потенціалу України у 3-х частинах: підручник. Чернівці: ЧНУ, 2010, 552 с.
6. Царик Л., Кузик І. Геоекологічні засади землекористування, емісії парникових газів та охорони природи (на матеріалах територіальних громад): монографія. Тернопіль: видавництво Вектор. 2024, 164 с.
7. Царик Л., Царик П., Кузик І., Царик В. Природокористування та охорона природи в басейнах малих річок. Монографія. Видання доповнене і перероблене Тернопіль: СИП «Тайп», 2021, 162 с.
8. Царик Л., Царик П., Кузик І., Царик В Геоекологічні проблеми територіальних громад Західного Поділля. Current issues of science, prospects and challenges: collection of scientific papers «SCIENTIA» with Proceedings of the III International Scientific and Theoretical Conference, November 25, 2022. Sydney, Australia: European Scientific Platform
9. Чеболда І., Кузик І., Гавришок Б. Geoecological assessment and directions optimisation of land use of the territorial communities (on the example of Kremenets district, Ternopil region). *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія*. 2024. №2. (57) С. 174-184. DOI: https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.2.19
10. Tsaryk L.,Yankovs'ka L., Tsaryk P., Novyts'ka S., Kuzyk I. (2020). Geoecological problems of decentralization (on Ternopol region materials). *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 29.(1), 196-205. doi: 10.15421/112018.

Summary:

Liubomyr TSARYK, Volodymyr TSARYK, Ihor KUZYK. URBAN TERRITORIAL COMMUNITIES: SEARCH FOR OPTIMAL SOLUTIONS IN ENVIRONMENTAL MANAGEMENT

The article analyses the geo-environmental problems of urban territorial communities, using the example of the Buchach territorial community. The structure of land use of the community is studied, the share of natural lands is determined, which is 33%. It is established that the Buchach territorial community has satisfactory spatial comfort, with 1.88 hectares of territory per capita.

Key words: *territorial communities, nature management, land use.*

УДК 338.48 (477.84)

ПРИРОДНО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ – ОБ'ЄКТ ЕКОЛОГІЧНОГО ТУРИЗМУ РЕГІОНУ

Ігор ЧЕБОЛДА

Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

У статті «Природно-рекреаційні ресурси Тернопільської області – об'єкт еколого економічного туризму регіону» предметом дослідження є види, функції та особливості природно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області Результатом дослідження є визначення труднощів у використанні найбільш цінних в природному відношенні територій та окреслення перспективних напрямків розвитку екологічного туризму.

Ключові слова: *природно-рекреаційні ресурси, екологічний туризм, екологічні види туризму, потенціал природно-рекреаційних ресурсів, перспективні напрямки розвитку екологічного туризму.*

Сьогодні під час війни, складних економічних умовах, особливо в важкому стані опинилися дотаційні регіони, зокрема Тернопільська область. Дефіцит бюджетних коштів, спад виробництва, зростання безробіття призвели до стагнації економіки.

Для багатьох органів місцевого самоврядування джерелом розвитку може стати наявність унікальних природних ресурсів або об‘єктів історико-культурної спадщини, природні і природно-антропогенні ландшафти, де традиційна культура утворює єдине ціле з навколишнім середовищем. Одним із перспективних видів діяльності є екологічний туризм (організований відпочинок), який є одним з найбільш дешевих і доступних видів туристичного відпочинку для людей.

Екотуризм – це форма подорожі, сприятлива для навколишнього середовища. Вона відбувається на територіях, що мають природничу цінність (національні та ландшафтні парки). Екотуризм спрямований на охорону природного й культурного середовища регіонів, які відвідуються туристами. Він передбачає, що учасниками цих подорожей є люди з високою екологічною свідомістю. Синонімом поняття «екотуризм» є зелений туризм (green tourism), природничий туризм (nature tourism) [1].

До екологічного зазвичай відносять наступні види туризму:

- природно-пізнавальний, коли основною метою відпочинку є відвідування унікальних, гарних і цікавих природних об'єктів, спостереження за флорою і фауною;

- активний туризм – подорожі на транспорті, рухоме мускульною силою, в тому числі пішки, а також на лижах, велосипедах, байдарках, рафтах ін.;

- сільський туризм – відпочинок в сільській місцевості;

- споживчий туризм: отримання «дарів природи» не для продажу – збір грибів та ягід, рибалку і полювання;

- пікніковий туризм – наприклад відпочинок на березі водойми з метою купуватися, позагоряти, а заодно і погуляти по лісі, порибалити, пограти у волейбол та інше [12].

Сприятливі природні, екологічні умови, значна кількість історико-культурних об’єктів виступають базою для розвитку рекреаційного комплексу Тернопільської області.

Потенціал земельних природно-рекреаційних ресурсів Тернопільської області є надзвичайно важливим компонентом для розвитку екологічного туризму в регіоні. Цей потенціал визначається багатством природних ресурсів, історико-культурною спадщиною та унікальними ландшафтами, що приваблюють туристів і створюють можливості для сталого використання території.

Особливості природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської області: карстові печери (Тернопільщина славиться своїми печерами, зокрема Оптимістичною (найдовша гіпсова печера у світі) та Кришталевою, які є цікавими для спелеотуристів); (річки й водні об'єкти (Дністер та його каньйон пропонують можливості для водного туризму, рафтингу та риболовлі); національні природні парки (Наприклад, Дністровський каньйон і Медобори є осередками екологічного туризму завдяки багатству флори та фауни); культурна й історична спадщина (Замки та фортеці (Збаразький замок, Чортківський замок, Кременецький); релігійні святині, монастирі, дерев'яні церкви, які гармонійно поєднуються з природним середовищем; екологічна привабливість (Унікальні ландшафти: пагорби, ліси, а також каньйоноподібні утворення; території, які зберігають природну біорізноманітність, важливу для освітніх турів і екологічного виховання.

Тернопільська область має великий потенціал для екологічного туризму, який, за умови правильного управління, може стати важливим чинником економічного зростання та збереження природних ресурсів регіону.

Ландшафтні рекреаційні ресурси мають багатофункціональне значення і можуть використовуватися в різних сферах рекреації: неорганізованому відпочинку, масовому відпочинку у вигляді прогулянок, при збиранні грибів і ягід, в спортивних заняттях, під курортну і рекреаційну забудову, як об’єкти туризму і т.д.

Особливу групу рекреаційних ресурсів утворюють об’єкти природного заповідного фонду, зокрема заказники, регіональні ландшафтні парки, які є потенційними екскурсійними об’єктами. Однак рекреаційне використання заповідної території не повинно порушувати статус заповідного об’єкту, тому деякі території заповідного фонду області виключені з рекреаційного використання, а на інших територіях організація туризму і відпочинку

Досить цікавою і найбільш вдалою формою для поєднання функцій рекреації і охорони природи є регіональні ландшафтні парки, пам’ятки природи, національні парки. Ці території є

малозмінені, або зовсім не змінені людиною і є цікавими для розвитку рекреації, разом з тим вони не вилучаються із господарського фонду, оскільки використовуються як важливий ресурс індустрії туризму. Важливе значення для рекреації відіграють периферійні (або буферні) зони, які прилягають до заповідних територій, саме тут доцільно розміщувати туристичні установи, лікувально-оздоровчі заклади.

Виходячи з аналізу, в основному лише природних факторів розвитку рекреації, можна зробити висновок, що в області розвинуті різні види рекреаційної діяльності: лікувально-оздоровчий, спортивно-оздоровчий, пізнавально-культурний. В області розвинутий короткотривалий і довготривалий відпочинок для дорослих і дітей. Короткотривалі види відпочинку мають чітко виражений сезонний характер в залежності від видів рекреаційної діяльності.

Особливості виробництва і розселення населення, недостатня вивченість природних ресурсів, нерівномірність у їх розміщенні викликає певні труднощі у використанні найбільш цінних в природному відношенні територій.

1. Формування і розвиток рекреаційних спільних підприємств і курортних вільних економічних зон.

2. Створення нових ефективних форм рекреаційного господарювання.

3. Створення нових природоохоронних територій.

3. Забезпечення пріоритетів рекреаційного господарства і курортного природокористування в розвитку господарського комплексу.

4. Надання регіону правового статусу курортно-рекреаційного регіону.

5. Активізація міжнародного співробітництва в дослідженні, використанні і охороні рекреаційних ресурсів.

Перспективними напрямками розвитку екологічного туризму є:

1. Інвестиції в розвиток інфраструктури (дороги, інформаційні центри, еко-стежки).

2. Співпраця з міжнародними організаціями для створення сталих моделей екотуризму.

3. Залучення місцевих громад до туристичної діяльності для підвищення рівня життя [5].

Екологічний туризм дасть можливість поповнити державний бюджет. Це говорить про те, що, підтримуючи розвиток екологічного туризму в Тернопільській області, можна поєднувати не тільки туризм з екологічними заходами, але і при цьому значно покращити економічний статус регіону.

Література:

1. Замула І.В., Кирилюк Д.Р. Розвиток екологічного туризму в Україні». Журнал «Економіка, управління та адміністрування», 2023. DOI: 10.26642/ema-2023-2(104)-3-9

2. Кузик І.Р., Фентон Р.В., Флінта К.Р. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Великоберезовицької територіальної громади. Географія та туризм: Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. За заг. ред. Муромцевої Ю.І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2023. С. 592-600.

3. Кузик І.Р., Скоцеляс О.В. Оцінка рекреаційної ємності блакитної інфраструктури міст Тернопільської області. Сучасні виклики та трансформації туризму на шляху євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнародної науково- практичної конференції, присвяченої 20-річчю утворення кафедри географії та менеджменту туризму ЧНУ ім. Ю. Федьковича, Чернівці: ЧНУ, 2023, С. 58-60.

4. Кузик І.Р., Флінта К.Р. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Білецької територіальної громади. Географія та туризм: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. За заг. ред. Лоцмана П.І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2024. С. 246-254.

5. Кузик З., Кузик І. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Копичинецької міської територіальної громади. *Вісник Тернопільського відділуУ ГТ.* 2022. №6 (випуск 6). С. 47-51.

6. Новицька С. Конструктивно-географічна оцінка природних рекреаційних ресурсів, їх просторова організація та оптимізація використання (на матеріалах Тернопільської області). Монографія. Тернопіль: Редакційно-видавничий відділ ТНПУ, 2019. 266 с.

7. Новицька С. Бальна оцінка біотичних рекреаційних ресурсів Тернопільської області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія.* 2012. №2. С. 187-191.

8. Новицька С., Янковська Л., Вітенко І. Природні рекреаційні ресурси Чортківського району Тернопільської області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія.* 2021. №2(51). С. 139-145. https://doi.org/10.25128/2519-4577.21.2.16

9. Стецько Н.П. Особливості функціонування обласних рекреаційних комплексів. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2002. №2. С. 167-169.

10. Стецько Н. Туристичні ресурси як основна складова розвитку туризму в регіоні. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2005. №2. С. 171-174.

11. Стецько Н.П. Розвиток рекреації у Тернопільській області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія географія*. 2006. №1. С. 95-98.

12. Стецько Н. Аналіз стану і перспективи розвитку галузі туризму Тернопільської області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2009. Вип. 1 (25). С. 108-114.

13. Стецько Н., Питуляк М., Питуляк М. Функціональна структура територіально-рекреаційної системи Тернопільської області. *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: географія*. 2020. №2(49). С. 103-113. https://doi.org/10.25128/2519-4577.20.1.11

14. Царик Л., Чернюк Г. Природні рекреацйні ресурси: методи оцінки та аналізу (на прикладі Терн. області). Монографія. Тернопіль: Підручники і посібники, 2001. 188 с.

15. Царик Л.П., Царик П.Л., Кузик І.Р. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу приміської зони міста Тернопіль. Географія та туризм: Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди. За заг. ред. Лоцмана П. І. Харків: ХНПУ ім. Г.С. Сковороди, 2021. С. 54-61.

16. Царик Л.П., Кузишин А.В., Царик П.Л., Кузик І.Р. Екотуристичні передумови розвитку рекреаційних послуг у Тернопільській області. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки» №12-13: за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції «An integrated approach to science modernization: methods, models and multidisciplinarity», Вінниця-Відень. 2022. С. 775-780.

17. Царик Л.П., Кузик І.Р., Царик П.Л. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences: Collection of scientific papers «ΛΌГОΣ» with Proceedings of the III International Scientific and Practical Conference, Cambridge, May 20, 2022. Cambridge-Vinnytsia, 2022, С. 372-377.

18. Ihor Kuzyk, Lyubomyr Tsaryk. Assessment of Recreational Health Function of the Complex Green Zone Ternopil City, Ukraine. *Journal of Environmental Science, Toxicology and Food Technology* (IOSR-JESTFT), 15(3), (2021): 21-29.

Summary:

Ihor CHEBOLDA. NATURAL-RECREATIONAL RESOURCES OF THE TERNOPIL REGION - AN OBJECT OF ECOLOGICAL TOURISM IN THE REGION

In the article «Natural-recreational resources of Ternopil region - the object of ecological-economic tourism in the region» the subject of the study is the types, functions and features of natural-recreational resources of Ternopil region. The result of the study is to identify the difficulties in using the most valuable areas in natural terms and to outline promising areas for the development of ecological tourism.

Key words: *natural-recreational resources, ecological tourism, ecological types of tourism, potential of natural and recreational resources, promising directions of ecological tourism development.*